

עם ספר הביכורים ("כוכבים בחוץ")¹

אברהם קריב

מן הדברים המבדילים בין שירה לפרוזה אולי גם זה, שהשירה היא המחוג המהיר של אורלוגין הזמנים, בעוד שהפרוזה היא המחוג האטטי שלו. עם שהפרוזה נשמעת אף היא לקצב הימים, היא שומרת בכל זאת על שלשלת היוחסין, מסורת את אמרת החשאיין מדור למשנהו; השירה, לעומתה, חורת את זמירותיה החדשות גם בתוי נגינה חדשים, משאת נפשה אולי תמיד להיות ראשית. בימינו החישה השירה את קצבה כדי כך, שאין טביעות העין וטביעות האוזן יכולות להדביקה. היא מחדשת פניה לבקרים ומשנה טעמה לערבים, היא מצרפת צירופים ומפרקת צירופים כמשיח המתיר וקושר את חבישותיו בשערי רומא. מהירת חליפות היא ומהירת חלוף. שוחריה של השירה אינם מוצאים אוזנם וחיכם בשירת ימינו, ותקופי מבוכה ותהיה הם נמלטים על נפשם אל משכנות השירה של "הזמן הישן והטוב". אכן צצו בימינו סוגי שירה, שאינם אלא נשפי מסכות של ניבי לשון. אך כלום נאטום אזננו לשירה חדשה באמת של לב חדש באמת, ביען כי אזננו לא לומדה בה עדין? ודאי יש שירה אשר פניה אינם כתמול שלשום. גם הסולדים מפני החדש באשר הוא חדש וגם המסלדים את החדש באשר הוא אינם מהימנים בדינם. הדין עם הבוחנים חדש וישן כאחד.

ספר ה"כוכבים בחוץ" של אלתרמן נותן גם הוא ידים רחבות לחילוקי הערכות, לחלוקי טעם. ולא רק משום שהחדש שנוי תמיד במחלוקת, עד שלא יצא טבעו בעולם, אלא עצם טיבם של שירים אלה אינו עשוי להיות שוה לכל אוזן. יותר מדי השיר חורג כאן מן הרסן, פחות מדי חופף עליו מוראה של אחריות. כל שירה דוברת בצירופים מותניים, שאין להם מהלכים מחוץ לגבוליה, אך יש גם להם אנך הגיוני מסוים, אמנם הגיון מיוחד לשירה, כדרך שהגיאומטריה הבלתי אָמפירית, הסותרת את החושים (כגון של פואַנקרה, של לובאצ'בסקי), כפופה גם היא לחוקים גיאומטריים מוצקים. מבנהו של השיר אצל אלתרמן אינו נטוי על פי אנך כזה, אין קו נמתח בו מראשו אל סופו. השיר משתלשל במלכות הפתיעה, הוא מדגל על גבי פתאומים, כעל הררי בתר, הלוז הפנימי שלו משוברר וזרוי לרוחות רבים. קשרי הדברים ניתנים בדילוגין ובעיקופין, הם מחייבים ניחוש, תובעים פשר, אשר לא תמיד הוא בנמצא. זוהי מנגינה אשר צליליה אינם הולכים בסך, אינם רצים אלינו, אלא חומקים ובורחים, בורחים גם אלה מאלה. קריאת שיר כזה הריהי בעצם מין מלאכת ציד, שאפשר לשוב הימנה גם ריקם, אך הצולח וצד כאן, אם מעט ואם הרבה, מובטח לו כי יצורי שירה אמיתיים בידו.

דבר שבאפתעה הוא, כי שירתו הארכימודרנית של אלתרמן היא שירה פוזיטיבית. שמץ אין כאן מדקדנס של תרבות בעומדת בשלכת, אף צליל אחד אינו עולה מתוך חזה מרוסק, לא זכר

¹ נדפס ראשונה ב"מאזנים" כרך ז' (תרצ"ח) עמודים 132 – 143.

כאן למטמוטו של עולם ומטמוטה של נפש, שהביאו אתם ההפיכות והזעזועים של תקופתנו, וכמו כן אין גם הד האנחה היהודית בת הדורות, שמשוררים עברים מעטים פסחו עליה. משורר עברי חדש לפנינו, שאינו חוטט עוד בפצעים, שכמעט אינו יודע על אודותם; משורר משוחרר מצללים, מספקות, מיאוש ומדוי; משורר צעיר ביסודו, הקורא גם לאלהיו: "אלי הצעיר, היפה לעד". עולמו של אל צעיר ויפה איננו זירה טרגית, מחזותיו מופלים מאוד, אך כולם קוראים שלום ללב. בשירים הרבה ובחיבה יתירה יתוארו כאן סער וסופה, רעם וברק, אך יתוארו רק כמחזות מרהיבים, כמין יריד בשמים: "מעלינו – ירידי הענן והרעם חונים", ולא כהתגלות של כוחות טמירים, מדריכי מנוחות. מתיחות של כוחות אין בעל השירים גורס לא בעולם יה ולא בנפש האדם. שירו אינו נובע מדרמתיות נפשית ואינו מוליך אליה, אינו מושך מני פה אלי שם. מאוד נאמנה עדותו השירית של המחבר: "אין בעולם יאור שקט כמוני".

בבואות בבואות צר לו היאור בתוכו, בבואות בנות ראייה חדשה של הדברים. האמנות הגדולה, כמוה כמדע, מחפשת אמיתות, היא חותרת אל הִצּוּב, אל "כי הוא זה", שאין הערעור כבר חל עליו. בסוג שירה זה, המדובר בכאן, הנטיה היא הפוכה מזו, כל כוונה באים להעניק לידה חדשה לדברים הקיימים מאז, באים להוכיח כי "גם למראה נושן יש רגע של הולדת". אלתרמן הוא אמן במלאכת היילוד הלוז, אצלו: "ערב סתיו מושיב בכל פנס את אפרוחיו הצהובים", או "ירח בן שבועים ישן בעריסת החושך הגבוה", או "השמים יבואו הרחובה" בשעת ברק, או הבית בשעת דלקה "מדקלם במפל הקורות והקיר, מאבד ביתו – הוא המלך ליר". זוהי ראייה "פתאומית לעד". לעולם לא יזוהו הדימויים האלה עם גוף המראה, לא ידבקו בו דבק של קיימא, אך הם מחדשים את העין במידה שהם משעשעים אותה. כשלעצמה עשויה דרך זו להפוך את העולם לפליטון, אך פה היא רצופה ליריות רעננה, פה היא דרך שירה. המשורר מהלך בין המראות כמו טיל אולנשפיגל בין הבריות. הוא מקנדס עם המראות, אך בריתו עמהם. הוא מאוהב בהם ועושה מה שעושה מתוך מזמוטי אהבה; מאוהב בעולם שלנו ואינו מחפש בו אשנבים אל "לא מזה", מקבלו כמות שהוא וממתיק גם את דיניו המרירים ביחס לירי אליהם.

הליריקה האמיתית היא ליטוף והרגעה, היא נוחם ופיוס. היא אינה מחדדת תחת לשונה את הדברים הנוגים שבעולם, אך בפיה טעמם ערב. היא אינה מבקשת שילומים, כי היא היא השילומים. היא יודעת גם את הכאב לאין פדות, יודעת

כִּי אֵין לוֹ מְשִׁיחַ וְאֵין לוֹ דְגָלִים

וְדָמְמוֹת בְּלָבוֹשׁ אֶבֶל שׁוֹמְרוֹת עֶרְשׂוֹתָיו.

הוא שׁוֹכֵן לְבָדָד כְּאֶחָיו הַגְּדוֹלִים

הסוֹף וְהַלֵּב וְהַסֵּתִיו.

אך לא רק את הלב והסתיו, גם הוא הסוף אפשר לכבוש בפסוק לירי: "כולנו עוד נהיה רק זמן אשר עבר". הליריקה אין לה שנים, החורקות מזעם ונוקשות מאימים. היא בעלת שפתים הנעות בתפילה ונושקות ברחמים. מי טעון תפילה ורחמים כאדם, לכן כה יפולל עליו:

סֵעַד אֶת עֵצְבוֹנוֹ הַדָּל וְהָעֶזוּב,

רחם את מעשיו שרבו וקטנו,

בצוהתך אביב לחרש ולסוף

גם ללבבו הקבישה נא כתנת.

הסטיכיה הלירית חזקה אצל אלטרמן, היא מקרבת כל, אופפת כל. בה נמחק הגבול בין אני ואנו, הבאים אצלו בערבוביה. היא פורשת חסדיה גם לברזל בךדורה, אשר גם לו "עוד יש כינור עתיק". אין מנוס מן השירה לא לכרך, לא למכונה. עתיקת יומין זו נותנת את קולה החדש תמיד. "השוק" ו"התוף" לא יחרישו את המית חלילה. בעל השירים נושא אמונה וזורע אמונה ביעודה ובנצחונה של בת השירה (הקרויה אצלו פונדקית, בעלת "פונדק השירים"), לאמור:

ברחובך הקפה עוד נהיב המולד

וקולות חדשים בנתיבה הנושנת

עוד אליך ישאו את הלב הקלד

ואמרו: את היי לו אומנת.

טוב שמשורר רענן זה, ידועיפעה וידועצחצוח, זוכר את "הנתיבה הנושנת", וכלום אינו חסר אלא להטות אליה כלשהו את רסן שירתו, המשולח בשרירות יתירה. ובמקום לפלל "לו סלח נא גם מלאכת השיר ורצנה כצחוק אחד פשוט אשר צחקתי כאן", ישמור בלבו מה שחרת בשורה כבדת רצינות:

זה השיר אל בינה נשאתיו ואל גדל...

ניסן תרצ"ח